

MOĆ PROMENE!

"GENDER LAB – MOĆ PROMENE"
FENOMENA, 2019

O nasilju nad ženama i konceptu kampanje ‘Moć promene’

Razmere i opasnost od nasilja

Uprkos vekovnoj borbi feministkinja da zaustave diskriminaciju i muško nasilje prema ženama i devojkama ovi problemi, i dalje, duboko su ukorenjeni u svim društvima širom sveta. Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, rodno-zasnovano nasilje ima formu pandemije. Na globalnom nivou, ‘za žene između 15 i 45 godina starosti nasilje prouzrokuje više smrti i invalidnosti nego rak, malarija, saobraćajne nesreće i rat zajedno’¹.

Uznemirujući su i podaci iz Srbije. Najnovije istraživanje koje je sprovedla Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju pokazuje da je skoro 2 miliona žena u Srbiji doživelo neki oblik nasilja nakon svoje 15. godine života – seksualno uznemiravanje, proganjanje, nasilje od strane intimnog partnera ili nepartnera (uključujući psihičko, fizičko ili seksualno nasilje)². Zamislite 26 gradova veličine Kraljeva, ili 40 gradova veličine Zaječara, ili 130 gradova veličine Bujanovca – možete li?

Mnoge žene ne prežive nasilje. Do momenta izdavanja ove publikacije, mreža Žene protiv nasilja u 2019. godini zabeležila je 25 femicida (24 ubijene žene, jedno samoubistvo) i 12 pokušaja ubistava žena u Srbiji. Ministarstvo unutrašnjih poslova objavilo je 28 slučajeva ubistava žena do sredine novembra 2019. godine. Osim smrti kao krajnjeg rizika, za žene koje prežive nasilje ostale posledice jesu modrice, rane, uganuća, opekotine, prelomi kostiju, polomljeni zubi, ljutnja, strah, anksioznost, nisko samopouzdanje, depresija³.

¹ UNIFEM, Factsheet, 2005. – Violence against Women Worldwide. Dostupno putem: https://www.womensaid.ie/download/pdf/unifem_vaw_factsheet.pdf

² OEBS, 2019. – Anкета o nasilju nad ženama – Dobrobit i bezbednost žena, Srbija, osnovni izveštaj. Dostupno putem: <https://www.osce.org/sr/secretariat/419756?download=true>

³ ibid.

Stavovi o nasilju u Srbiji

Nova istraživanja pružaju upozoravajuće informacije o trenutnim percepcijama i stavovima javnosti o rodnoj ravnopravnosti i nasilju nad ženama i devojkama.

Stavovi muškaraca ⁴

Skoro svaki peti muškarac misli da bi devojke trebalo da budu naučene da budu dobre supruge i da se bave kućnim poslovima, dok su obrazovanje, karijera, biznis i vođstvo za mladiće. Više od 14% muškaraca kaže da je važno da muškarac pokaže svojoj ženi/partnerki 'ko je gazda'. Skoro svaki peti muškarac misli da će žene zapostaviti kućne dužnosti ako zadobiju moć što će uništiti porodični balans. Sličan broj muškaraca, i nešto manje žena, misli da su muškarci nasiljni po prirodi. Poražavajuće je da čak 16% muškaraca misli da neke žene vole da budu prebijene i da nije silovanje ako se žena nije branila (svaki deseti muškarac).

Stavovi žena ⁵

Žene u Srbiji saglasne su da se od njih očekuje da budu lepe, ljubazne i strpljive. Međutim, dok su za neke ova očekivanja normalna, za druge, posebno mlađe žene, ove norme su opterećujuće. Veliki broj žena, skoro svaka treća, smatra da je nasilje privatna stvar i da je važno da se rešava unutar porodice. Svaka deseta žena misli da može postojati opravdanje za seksualni odnos bez pristanka u braku, pri čemu se sa ovom tvrdnjom više slažu žene iz ruralnih sredina a manje mlađe žene ili žene iz urbanih sredina. Većina žena se slaže da je "rasprostranjenost nasilja nad ženama i tolerancija u društvu ukorenjena u tradicionalnim, patrijarhalnim strukturama i stavovima većine u zemlji, koje muškarce predstavljaju kao dominantne, a žene kao podređene".

Stavovi mladih ⁶

Među mladima u Srbiji i dalje su u velikoj meri zastupljeni stavovi koji opravdavaju ali i uzrokuju nasilje nad ženama i devojkama. Na primer, svaka treća mlada osoba misli da je devojka koja nosi kratku suknju sama kriva ako je neko napadne. Svaki četvrti mladić veruje da jedan šamar nije nasilje. Sa tim se slaže i svaka deseta devojka. Međutim, devojke i mladići nemaju usaglašene stavove. Mladići znatno češće misle da je ponekada opravdano udariti partnerku (svaki 10. mladić i samo 3.2% devojaka) ili da je seksualno uznemiravanje prihvatljivo kao šala i deo odrastanja (svaki četvrti mladić, i tek svaka 25. devojka). Mladi u Srbiji i dalje su vrlo tolerantni na nasilje i ne prepoznaju ga u dovoljnoj meri.

⁴ SECONS, 2018. – Osnovno istraživanje za Srbiju u okviru UN Women projekta "Implementing Norms, Changing Minds". Nije objavljeno.

⁵ OEBS, 2019. – Dobrobit i bezbednost žena, osnovni izveštaj, Srbija. Dostupno putem: <https://www.osce.org/sr/secretariat/419756?download=true>

⁶ Autonomni ženski centar, 2016. – 'Mogu da neću' istraživanje o stavovima mladih o seksualnom i rodno zasnovanom nasilju. Dostupno putem: <http://mogudanecu.rs/mogu-danecu-istrazivanje.html>

Od promene stavova do promene ponašanja – kampanja ‘Moć promene’

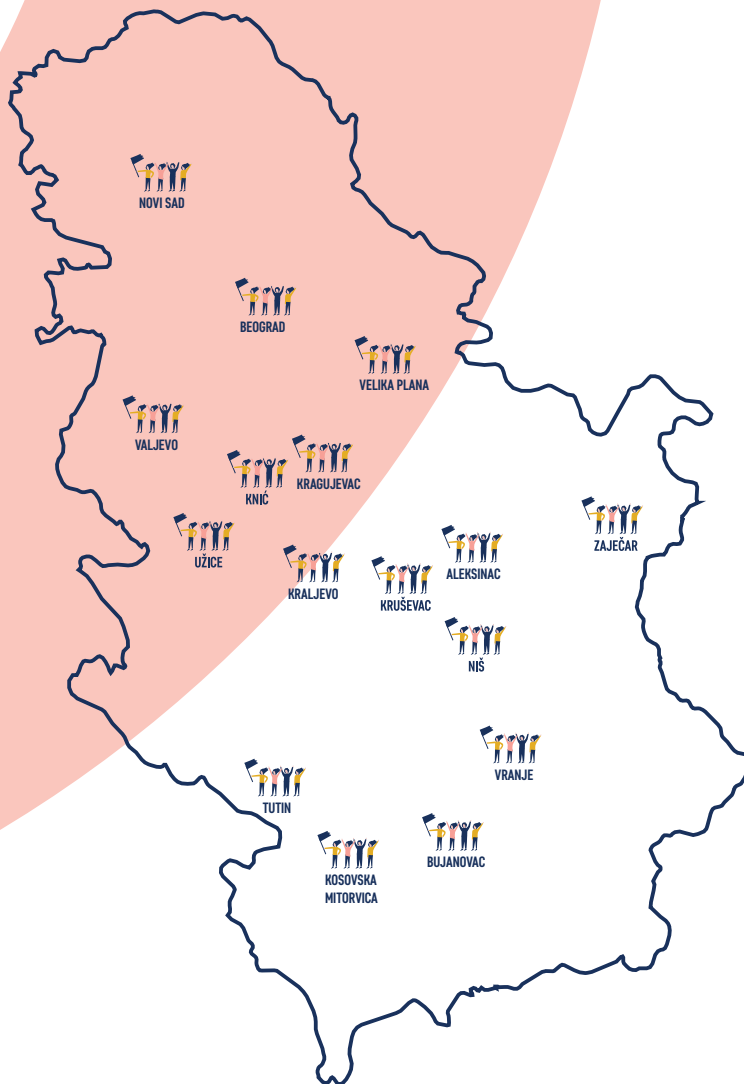
Rodna diskriminacija i muško nasilje prema ženama moraju biti shvaćeni kao opasne pojave. Pošto potiču iz ugnjetavačkih rodni ideja i praksi i predstava o porodici, probleme diskriminacije i nasilja nije moguće rešiti samo putem novih zakona. Neophodno je istovremeno raditi i na promeni društvenih i kulturnih normi na osnovu kojih nasilje opstaje. Sa ovim na umu, tokom protekle 2019. godine bavile smo se promenom stereotipnih stavova i smanjenjem tolerancije na rodno zasnovano nasilje koja postoji u široj javnosti u Srbiji.

Koristile smo nekoliko inovativnih načina za našu kampanju za smanjenje diskriminacije i nasilja nad ženama i devojkama, a projekat su svojim aktivnim učešćem podržale različite grupe ljudi van Udruženja Fenomena, koje smatramo saveznicima/ama u našim naporima za bolje društvo. U prvom delu projekta učestvovali su novinari i novinarkе iz nacionalnih, regionalnih i lokalnih medija širom Srbije, i zajedno smo radili na povećanju standarda medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama. U drugom delu projekta učestvovala su ženska i omladinska udruženja iz cele Srbije, i zajedno smo radile na povećanju samopoštovanja kod devojaka, prepoznavanju nasilnih obrazaca ponašanja i na sprečavanju ulaska u nasilne veze. Nakon radionica, grupa devojaka pokrenula je Instagram stranicu ‘Moć promene’ (zaprati nas). Treći deo kampanje radile su žive knjige koje su razgovarale sa oko 2000 mladih širom Srbije. Deleći svoje lične priče o diskriminaciji i nasilju koje su doživele, žive knjige su pomogle mladima u rušenju stereotipa i dotadašnjih predrasuda.

Publikacija predstavlja kratak pregled aktivnosti i dostignuća koje smo pribeležile tokom 2019. godine realizujući projekat ‘Gender Lab – Moć promene’, uz podršku UN Women kancelarije u Beogradu. Sa ovim iskustvom na umu, konsultujući i dalje raspoloživa naučna i druga istraživanja, uz kompetencije koje imamo u Udruženju Fenomena i uz spoljnu podršku koju dobijamo u svojoj borbi za zaustavljanje nasilja,

kampanju MOĆ PROMENE nastavljamo do kraja 2022. godine uz podršku UN Trust Fund-a sa sedištem u New York-u. Nadamo se i vašem daljem aktivnom doprinosu u pravcu ukidanja diskriminacije i nasilja prema ženama i devojkama!

Marija Petronijević, Udruženje Fenomena, programska koordinatorica

* Gradovi i opštine obuhvaćene projektom

PRVI DEO KAMPANJE

Povećanje standarda u medijskom izveštavanju o nasilju nad ženama

MOĆ PROMENE!
"GENDER LAB – MOĆ PROMENE"
FENOMENA,

Menadžerka aktivnosti

Radmila Vesković, novinarka i vlasnica agencije za odnose sa javnošću 'Moć reči', saradnica Udruženja Fenomena na projektu

„Ponosna sam na to što sam uspela da pridobijem urednike najuticajnijih glasila da pošalju novinare iz svojih redakcija najpre na trening, a zatim i da objavljuju tekstove. Nisam čula da su na nekom projektu zajedno učestvovali najčitaniji štampani i onlajn mediji: Alo, Blic, Večernje, Informer, Kurir, Espresso.rs, Telegraf.rs... Ponosna sam na kolege koji su pokazali da imaju nedvosmislen stav o rodnoj ravnopravnosti i nasilju nad ženama kao najgrubljem izrazu istorijski nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, i što su to iskazali u svojim tekstovima. Onoliko koliko je moguće u okvirima uređivačke politike medija za koje rade.”

Partneri

Projektu su doprinele novinarka i novinari iz sledećih medija (po azbučnom redu): Alo, Blic, Večernje novosti, Informer, Kurir, Espresso.rs, Telegraf.rs, TV Pink; regionalne TV Kraljevo i TV Melos; mediji koji se obraćaju manjinskim zajednicama TV Info Bosilegrad i Vranje, Radio Beograd 1 emisija na romskom "Romano Them" i Radio Kontakt plus Kosovska Mitrovica; tekstove su objavljivali i portali VA Media, Građanin, Niške novine i Radio 996.

Polazne osnove

Mediji mogu imati ključnu ulogu u promeni stavova javnosti prema nasilju nad ženama, porodičnom nasilju i svim drugim vidovima rodno zasnovanog nasilja. U prethodnih trideset godina, većina medija u Srbiji odigrala je vrlo važnu ulogu doprinoseći, između ostalog, vidljivosti nasilja nad ženama, prepoznavanju ovog problema kao opšteg društvenog problema i prihvatanju države Srbije da borbu protiv porodičnog nasilja prihvati kao zadatke države.

Sa druge strane, ispoljavaju se i određene slabosti u izveštavanju medija o rodno zasnovanom nasilju. Najveći problem je senzacionalistički pristup, koji se ogleda u plasiranju obilja nevažnih detalja koji prate čin nasilja. To za posledicu ima nedostatak brige za dobrobit žrtve, insistiranje na nevažnim detaljima iz života žrtve ili nasilnika čime se često insinuiira da je žrtva sopstvenim ponašanjem izazvala nasilje, a sa druge strane nasilniku se daje alibi za počinjeno nasilje. Često se otkriva identit čak i onda kada bi to moglo biti opasno za žrtvu nasilja i njoj bliske osobe. Na kraju, o slučajevima rodno zasnovanog nasilja se izveštava kao o pojedinačnim incidentima, bez stavljanja događaja u kontekst rasprostranjenog društvenog problema.

Planirajući rad sa medijima, imale smo tri uverenja:

- 1** Štampa i televizija, a nešto manje radio, u Srbiji imaju veliki doseg, jer i digitalni mediji uglavnom eksploatišu informacije iz tradicionalnih medija. Zato i mala promena u izveštavanju o rodno zasnovanom nasilju u nacionalnim i regionalnim medijima može imati veliki uticaj na promenu stavova i ponašanja građana na teritoriji cele Srbije.
- 2** Vlasnici medija, urednici i novinari podržavaju borbu protiv nasilja nad ženama. O tome svedoči sve veća spremnost da konsultuju sagovornike/ce iz nevladinih organizacija specijalizovanih za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja. Osim toga, iako nedovoljna, sve je veća otvorenost medija da o rodno zasnovanom nasilju pišu i bez konkretnog povoda, a ne samo kada se dogode tragedije.
- 3** Senzacionalizam je svetski problem novinarstva i nije realno očekivati da će biti iskorenjen samo u Srbiji. Zato treba iskoristiti dobru volju medijskih radnika/ca i slobodan prostor, koji čak postoji i u senzacionalizmu, da se malim promenama u izveštavanju postignu značajni rezultati.

Rezultati

Cilj je bio korigovanje senzacionalističkog izveštavanja medija o nasilju nad ženama. Osim konstruktivne diskusije tokom obuke, sedamnaest novinara/ki iz sedamnaest navedenih medija, usaglasili su se oko povećanja standarda u izveštavanju o nasilju nad ženama. Tokom četiri meseca u 2019. godini, objavljeno je 192 teksta, koji su imali više od 5000 reakcija čitalaca/teljki. Ovi tekstovi, više nego što je uobičajeno u našim medijima, poštuju preporuke za izveštavanje o nasilju nad ženama. U čemu se to ogleda?

Među objavljenim tekstovima nalazi se čak 46% analitičkih i/ili komentatorskih tekstova. To znači da objašnjavaju razne aspekte nasilja nad ženama i da je u njima jasno iskazan stav novinara/ke protiv ovakvog nasilja. Neke od obrađenih tema su: propusti u primeni Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, prepoznavanje prvih znakova nasilničkog ponašanja, predrasude na kojima opstaje nasilje nad ženama, obim nasilja u lokalnim sredinama. To je izuzetan uspeh jer su svi novinari/ke iz dnevnih redakcija u kojima nemaju mnogo mogućnost za dugotrajno istraživanje teme.

Druga tematski velika grupa tekstova bilo je informativno, dnevno izveštavanje o nasilju koje se dogodilo. Nažalost, i dalje su to uglavnom ubistva žena. U gotovo svim izveštajima naše saradnice su izbegle neke od inače čestih grešaka: ne insinuiraju da je žena svojim ponašanjem izazvala nasilje, ne pokazuju razumevanja za ubicu i moguće povode za nasilje, ne pominju "zlu kob", "porodično prokletstvo" i slična "opravdanja". U više od 160 tekstova naveden je broj SOS telefona, policije i drugih službi koje mogu pružiti pomoć.

„Ključni momenat naše saradnje bio je u prvih sat vremena treninga u Vrnjačkoj Banji. Pričali smo o emocijama. Novinare niko ne pita za emocije, pa ni oni sami sebe. Novinar koji ode na teren da izvesti o nekom zlu reći će: "nemam emocija, potiskujem emocije, drugačije ne može da se radi..." I to je tačno. Ali kad smo se na početku treninga zapitali šta to potiskujemo, na površinu su izašli i tuga, i saosećanje, i strah, i bes, i stid, i nemoć..."

Novinari su isfrustrirani rascepom između svojih emocija i stavova, i zahteva uređivačke politike medija za koji rade, a koju je osmislio vlasnik, a sprovode urednici. Treningom smo bar osvetlili te emocije, a nadam se i bar malo ojačali novinare da se izbore sa tim zahtevima. Ili, kako je neko napisao u našem upitniku na kraju treninga: "Dobio sam potvrdu da sam u pravu kad kažem: Ne može!"

Radmila Vesković, novinarka i menadžerka aktivnosti

Preporuke za izveštavanje o rodno zasnovanom nasilju *

SAŽETAK

1. IDENTIFIKUJTE NASILJE NAD ŽENAMA u skladu sa definicijama u međunarodnim dokumentima koje je ratifikovala Republika Srbija i domaćim zakonodavstvom.

2. OBJAVLJUJTE INFORMACIJE O SVIM NAVEDENIM OBLICIMA NASILJA, A NE SAMO O FIZIČKOM NASILJU.

3. IDENTIFIKUJTE UZROKE NASILJA NAD ŽENAMA u skladu sa definicijama u međunarodnim dokumenima koje je ratifikovala Republika Srbija.

4. POČINITELJ JE JEDINI ODGOVORAN ZA NASILJE. NE SUGERIŠITE DA JE ŽRTVA KRIVA ZA ONO ŠTO JOJ SE DOGODILO.

5. KORISTITE PRECIZNU I PRAVILNU TERMINOLOGIJU.

6. OSUDITE NASILJE.

7. U SVAKOM TEKSTU OBEZBEDITE KORISNE INFORMACIJE - kontakt bar jednog izvora pomoći.

8. O SLUČAJU NASILJA NAD ŽENOM NEMOJTE IZVEŠTAVATI KAO O IZOLOVANOM INCIDENTU. Svaki pojedinačni slučaj osvetlite kao deo velikog društvenog problema.

9. NE OBJAVLJUJTE UZNEMIRAVAJUĆI SADRŽAJ - jake reči, fotografije/snimke krvi, modrica.

10. ZA SAGOVORNIKE/CE TRAŽITE LJUDE EDUKOVANE ZA RAD I SA PRAKSOM U RADU SA ŽENAMA KOJE SU ISKUSILE NASILJE.

11. BEZBEDNOST I DOBROBIT LJUDI POGOĐENIH NASILJEM MORAJU VAM BITI PRIORITY prilikom izveštavanja o nasilju.

12. IDENTITET ŽRTVE ZAŠTITITE I TEKSTOM I FOTOGRAFIJOM, U SKLADU SA ZAKONIMA I KODEKSOM NOVINARA SRBIJE.

13. NE OBJAVLJUJTE PODATKE I IZJAVE KOJE NISU OD JAVNOG INTERESA, glasine, nebitne detalje.

14. TEMU PRATITE DO KRAJA, do sudskog epiloga.

15. OHRABRITE ŽENE KOJE TRPE NASILJE objavljujući priče o ženama koje su izašle iz nasilničke veze ili su prevazišle životne probleme.

16. AKO STE UREDNIK:

- Dajte ovaj vodič svima koji su uključeni u kreiranje sadržaja;

- Poštujte navedene preporuke;

- Osigurajte da izveštači za koje ste nadležni poštuju preporuke;

- Osigurajte da oprema tekstova (rtv paketa) - kao što su naslovi, najave, antrfilei i ostali sadržaji na stranici novina ili sajta - ne budu neprikladni i u suprotnosti sa ovim preporukama;

- Osigurajte da svaki tekst bude koristan za žrtve nasilja i za društvo: - objavljujte kontakte službi koje pružaju pomoć; - obezbedite da je u svakom izveštaju jasna osuda rodno zasnovanog nasilja.

* Kompilaciju preporuka priredila je Radmila Vesković, novinarka i menadžerka aktivnosti, na osnovu dostupne literature na srpskom i engleskom jeziku, istraživanja i međunarodnih konvencija

Šta još možemo uraditi

„Mora se raditi sa urednicima i vlasnicima medija. To je ključno za ozbiljnu promenu u izveštavanju o nasilju nad ženama. Pridobiti urednike i vlasnike. Pokazati im da je i u "crnoj hronici" moguće pisati tekstove koji privlače pažnju, koji donose čitanost, a da se ne pogazi ljudskost. Taj posao treba da rade novinari koji vladaju zanatom, koji su i sami prošli "sito i rešeto" na terenima u dnevnoj redakciji. Koji neće pokušavati da od tabloida naprave "Politiku" ili "Danas". Možda sve tabloide treba ukinuti, ali je nemoguće. Tabloidno novinarstvo nije nastalo, niti će u Srbiji prvo u svetu nestati. Zato tabloidno novinarstvo moramo pridobiti za "našu stvar"! Za borbu protiv nasilja nad ženama.”

Radmila Vesković, novinarka i menadžerka aktivnosti

DRUGI DEO KAMPANJE

Moć promene – izgradnja samopoštovanja devojaka i prevencija ulaska u nasilne veze

Menadžerka aktivnosti

Aneta Dukić, dipl. profesorka filozofije, autorka programa obuke 'Moć promene' i aktivistkinja Udruženja Fenomena

„Cilj radionica je bio da devojke steknu veštine prepoznavanja sopstvenih emocija i potreba, kao i veštine postavljanja granica; da razumeju obrasce moći i kontrole u vezama - nauče da ih prepoznaju i zaštite se od nasilja u vezama. Nakon treninga, u pet gradova, voditeljice su radile u paru, i podsticale razgovor sa devojkaama na susretima tokom sedam nedelja. Neka od najvažnijih pitanja, u kontekstu prevencije ulaska u nasilne veze i promene ponašanja, stavova i rodnih stereotipa, bila su:

- Šta je za tebe samopoštovanje?
- Znaš li kako izgleda nasilna veza a šta su zdravi i ravnopravni odnosi?
- Kako vaspitavaju devojčice, a kako dečake u našem društvu?
- Da li znaš kako samopoštovanje može da te zaštiti od nasilja u vezi?
- Jesi li nekada razmišljala o svojim emocijama i potrebama – znaš li da ih imenuješ?
- Znaš li kako da iskažeš svoj stav a da ne uvrediš druge?“

Partneri

Projektu su doprinele sledeće organizacije: „Viktimološko društvo“ Beograd, „Dečji centar“ Zaječar, „Žene za mir“ Leskovac, „Ženska alternativa“ Sombor, „Ženski prostor“ Bujanovac, „Ženski centar Užice“, „Imam ideju“ Kraljevo, „Romski centar Daje“ Beograd, „SOS Vranje“, „SOS Novi Sad“, „Udruženje Romkinja – Osvit“ Niš, „Centar za razvoj ljudskih potencijala“ Zvečan. Grupa devojaka koje su vodile kampanju na Instagramu:

Ana Đurić, Ana Rančić, Anastasija Menković, Anastasija Spasić, Dijana Dukadinić, Ivana Petronijević, Milica Raković, Natalija Simonović, Teodora Stojiljković

Polazne osnove

Prevenција nasilja jeste najbolji način zaštite. Istanbulska konvencija nalaže vladama da preuzmu aktivnosti za iskorjenjivanje predrasuda, običaja, tradicija i drugih praksi koje podrazumevaju podređenost žena u odnosu na muškarce. To znači da je potrebno menjati stavove, obrasce ponašanja i kulturu. Ovaj zadatak nije lak, posebno imajući u vidu da se stereotipne uloge žena i muškaraca, kao deo kulturnih obrazaca, prenose sa jedne generacije na sledeću.

Iako je promena društvenih i kulturnih obrazaca jedan od najkompleksnijih poduhvata, istovremeno je i najznačajnija. Devojke i mladići, a pre toga čak i devojčice i dečaci, uče i reprodukuju međusobne odnose koje ne karakteriše ravnopravnost. U svom najgorem obliku, neravnopravnost muškaraca i žena znači kontrolišuće ponašanje, zloupotrebu moći i nasilje od strane muškaraca, a sa druge strane, kod žena, pad samopoštovanja, nepoznavanje prava i izloženost nasilju ili riziku od nasilja. Da bismo uticale na promenu društvenih i kulturnih šablona, kroz projekat smo koristile 'Moć promene' – kurs za prevenciju rodno zasnovanog nasilja.

'Moć promene' (MP) je metodologija koju je razvilo pet feminističkih organizacija iz Evrope (Portugala, Mađarske, Ujedinjenog kraljevstva, Italije i Estonije). MP pruža osnažujući sadržaj kroz koji devojke i žene uče da prepoznaju mehanizme moći i kontrole, kao i da razlikuju nasilne i nenasilne obrasce ponašanja. Tokom MP radionica učesnice uče o:

- samopoštovanju,
- tome kako da definišu zlostavljanje,
- osnovnim pravima,
- ličnim potrebama i kako da ih procene,
- zašto je tako teško otići (iz nasilne veze),
- stereotipnom obrazovanju i socijalizaciji mladih devojaka i žena,
- rodnim stereotipima i društvenim normama, potrebama u vezi,
- emocijama (i kako prevazići) – ljutnju, krivicu, tugu i strah,
- asertivnosti i postavljanju granica,
- zdravim odnosima/vezama,
- krajevima i novim počecima.

САМОПОШТОВАЊЕ:

- ИСКАЗИВАЊЕ СВОЈИХ ПОТРЕБА
- ВЕРА У СЕБЕ
- НЕ ДАТИ НА СЕБЕ
- БИТИ СЕБИ ПОДРШКА И СНАГА
- * ЦЕНИТИ СЕБЕ
- ЛУБЉАВ ПРЕМА СЕБИ
- * БЕЗ УСЛОВА ЛУБЉАВ ПРЕМА СЕБИ
- ХАРМОНИЈА ИЗМЕЂУ РАЗУМА, ДУШЕ И ТЕЛА
- * ЖИВЕТИ ЖИВОТ ПО ВЛАСТИТИМ ОДЛУКАМА И УСЛОВИМА
- БИТИ СЕБИ НА ПРВОМ МЕСТУ
- * УРАДОТИ ОНО ШТО ОСЕЂАМ И МИСЛИМ
- ИМАТИ СВОЈ СТАВ
- * ИСКРЕНОСТ ПРЕМА СЕБИ
- ЧИСТА САВЕСТ
- СВЕСТ О СЕБИ, САМОСПОЗНАЈА
- * СВЕСТ О СОПСТВЕНОМ МОГУЋНОСТИМА, ГРЕШКАМА, НАЈАНА
- ПРЕУЗИМАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ
- * НЕГОВАЊЕ СЕБЕ, СВОЈИХ СПОСОБНОСТИ
- НЕ ДОЖЕЛИТИ ОДЈАКЕ ЗБОГ ДРУГИХ
- ПРАВО ОБЈЕКТИВНА ПРОЦЕНА СИТУАЦИЈЕ
- * БОРБА ЗА СВОЈЕ ЦИЉЕВЕ
- БРАНИТИ СВОЈЕ МИШЉЕВЕ, ОСЕЋАЊА, СТАВОВЕ
- ПРИХВАТИТИ СВОЈЕ ГРЕШКЕ

„Devojke često, i ako prepoznaju nasilje, ne znaju kako da se odbrane od toga. Ili jednostavno imaju strah da prijave, čak i ako su samo očevici zbog straha. I dosta devojaka ima predrasude i strah kada su ovakve radionice u pitanju jer ih je stid da priznaju da trpe nasilje. Tako da nam ove radionice omogućavaju da pomognemo svojim vršnjacima i da im približimo nešto što naučimo.“

„Nakon svakog časa samoodbrane pričam cimerkama u domu koje se interesuju. Nađem druga i onda vežbamo sa njim. Na radionicama naučimo neke osnove, imamo predznanje i onda uvežbavamo da nam postane refleksivno. Nažalost, u našem gradu nema drugih kurseva za samoodbranu osim kroz kurs Moć promene.“

„Ako je neko preživio nasilje, teško je da pred drugima priča o tome. Ali posle par radionica sve devojke učestvuju, osim ako su baš umorne zbog školskih obaveza. Svima nam treba

različito vreme, neko je stidljiviji neko manje stidljiv, ali svi učestvuju. Imamo pravila četiri zida. To znači da šta god da se kaže na radionici ostaje tu i ne govori se nikome. To je poverljivost.“

„Imamo, mi to nazivamo, domaće zadatke da počastimo sebe na neki način. Devojke ne znaju da je to deo izgradnje samopoštovanja.“

Jovana (16 godina) i Anica (18 godina)
Učesnice radionica ‚Moć promene‘ u Zaječaru

Rezultati

Cilj je bio jačanje samopoštovanja kod devojaka, polaznica kursa 'Moć promene' (MP), i prepoznavanje nasilnih obrazaca ponašanja da bismo smanjile rizik od ulaska u nasilne veze. Prvenstveno je dvadeset stručnjakinja ženskih i omladinskih udruženja završilo MP akreditovanu obuku, čime su postale licencirane facilitatorke MP kursa. Deset voditeljica u pet gradova okupilo je 73 devojke koje su prošle kurs 'Moć promene', uz podršku još pet trenerica za fizičku samoodbranu. Radionice su organizovale sledeće organizacije:

„Ženski prostor“ iz Bujanovca koji okuplja devojke i žene iz tri zajednice – albanske, romske i srpske, uz podršku „Odbora za ljudska prava / SOS telefona Vranje“.

„Dečiji centar“ iz Zaječara koji je posvećen pružanju jednakih mogućnosti deci i mladima.

„Imam ideju“ udruženje za omladinu i ljudska prava iz Kraljeva u saradnji sa „Udruženjem Fenomena“.

„SOS ženski centar – Novi Sad“ koji pruža podršku ženama i deci sa iskustvom nasilja.

„Ženski centar – Užice“ koji radi na unapređenju položaja i kvaliteta života žena, a posebno ugroženih grupa.

Nakon kursa, deset najmotivisanijih devojaka formiralo je vršnjački tim za kampanju protiv rodnog nasilja na internetu. Osnovale su Instagram profil @moc.promene koji je posebno bio aktivan tokom 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama. Samo tokom kampanje 16 dana aktivizma profil je dosegao više od 1500 naloga i to uglavnom mladih između 18-24 godine, više od 1200 poseta profilu i više od 30.000 impresija (pregleda postova i priča sa profila @moc.promene)!

„Energija i povratna informacija o osećanjima i stavovima devojaka u grupi prevazišla je očekivanja. Mnoge se osećaju sigurnije, dobro što mogu da pričaju o temama o kojima se inače ne priča. Nismo imali osipanje grupe, sve devojke donose opravdanja i nerado preskaču radionice.“

Saška i Slađa, voditeljice 'Moć promene' kursa u Kraljevu

Upitnik pre i posle kursa 'Moć promene' pokazao je pozitivnu promenu u stavovima koji se odnose na negativne rodne stereotipe.

NAKON RADIONICA

10%

više devojaka u potpunosti se ne slaže sa izjavom da 'devojke moraju biti naučene da budu dobre žene i domaćice, karijera je manje važna'

16%

više devojaka u potpunosti se ne slaže sa izjavom 'karijera, biznis i politika su oblasti koje više odgovaraju mladićima nego devojka'

22%

više devojaka dobacivanje i štipanje za zadnjicu prepoznaje kao seksualno uznemiravanje

16 DANA NOSIM NARANDŽASTO ZATO ŠTO VERUJEM U BUDUĆNOST BEZ DISKRIMINACIJE I NASILJA NAD DEVOJČICAMA I ŽENAMA.

6 DANA NOSIMO NARANDŽASTO JER SE BORIMO ZA JEDNAKOST.

ŠTA JE SEKSUALNO NASILJE?

KADA JE U PITANJU SEKSUALNO NASILJE, TU NIJE REČ O POŽUDI ILI SEKSU – REČ JE O KONTROLI I MOĆI JEDNE OSOBE.

16 DANA NOSIM NARANDŽASTO ZATO ŠTO POŠTUJEM DRUGE.

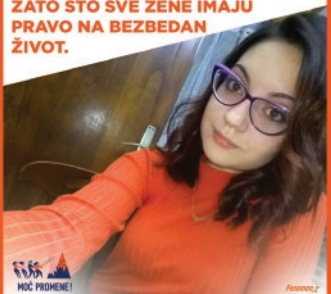
ŠTA SMATRAŠ NASILJEM U VEZI?

RAVNOPRAVNOST I NASILJE U INTIMNOJ PARTNERSKOJ VEZI

MŠLJENJA DEVOJAKA UČESNICA RADIONICE IZ KRALJEVA, NOVOG SADA, UŽICA, BIJANOVCA I ZAJEČARA.

16 DANA NOSIM NARANDŽASTO ZATO ŠTO SVE ŽENE IMAJU PRAVO NA BEZBEDAN ŽIVOT.

OD SUPERMOĆI BIRAM MOĆ PROMENE

ŠTA DA (NE) RADITE SPISAK ZA SILOVATELJE

KAD TE PARTNER TUČE, KAD SE DERE, PSUJE, KAD TE TERA NA ONO ŠTO NE ŽELIŠ.

VERBALNO I FIZIČKO NASILJE. UCENJIVANJE.

„Imala sam široko znanje o ovoj temi i pre nego što sam došla. Međutim, radionica o granicama mi je definitivno bila prosvetljenje. Shvatila sam koliko drugi zauzimaju mog prostora, u nekim momentima me i „guše“. Ta ali i ostale radionice su mi bile temelj za nastavak moje vršnjačke edukacije.“

„Nije izvodljivo da apsolutno sve što smo naučile na radionicama primenimo u životu, ali postepeno. Mi ne možemo odmah sve da iskorenimo. Ali postepeno se stvari menjaju.“

„Sve zavisi od stava. Već prve nedelje posle radionice sam se osećala rasterećenije, jer sam postavila drugačiji stav. Moj stav prema drugima se dosta promenio. To utiče i na to kako se drugi ponašaju prema meni.“

„Za mene samopoštovanje znači moć da se kaže „Ne“.“

„Skoro uvek me je do sada bio strah da se vraćam kući sama noću, usput nije osvetljeno, uvek sam zvala mamu da dođe po mene u grad, a sada posle kursa samoodbrane smem da dođem sama do zgrade.“

Anđela (16 godina), Dijana (16 godina), Kristina (16 godina) i Teodora (18 godina), Bujanovac
Učesnice radionica „Moć promene“ u Bujanovcu

TREĆI DEO KAMPANJE

Živa biblioteka i ljudi kao žive knjige

Menadžerka aktivnosti

Vesna Ristović, prosvetna radnica, aktivistkinja Udruženja Fenomena i živa knjiga

„Ponosna sam što je Moć promene podržalo dosta ljudi i organizacija i što smo tokom projekta obišle mnoge gradove u Srbiji i proširile priču o Živoj biblioteci i njenom značaju. Bilo je još zainteresovanih gradova za ovaj program koje nis- mo stigle da obiđemo tokom projekta. Dakle, postigle smo cilj kampanje da zainteresujemo ljude da nam se priključe, a ove gradove ćemo posetiti u nastavku programa tokom naredne tri godine. U drugoj polovini 2019. oko 1800 čitalaca i čitateljki, uglavnom osnovnoškolaca i srednjoškolaca, čita- lo je žive knjige tokom kampanje Moć promene!“

Partneri

Projektu su doprinele sledeće organizacije i škole (po az- bučnom redu): Biblioteka „Radoje Domanović“ Velika Plana, Gimnazija Aleksinac, Zlatibor press, „Mia konsalting“ Kragu- jevac, OŠ „3. oktobar“ Bor, OŠ „Vuk Karadžić“ Kraljevo, OŠ „Milivoje Borović“ Mačkat, OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ Tutin, Prva tehnička škola Kragujevac, Sajam knjiga Beograd, Srednja škola Knić, Udruženje „Čitalići“ Aleksinac, TV Čajeti- na, Udruženje „Gružanski učitelji“ Gruža, Udruženje „Impuls“ Tutin, Udruženje „Svet reči“ Velika Plana, Centar za kulturu Aleksinac.

Individualni saradnici/e: Atifa Šaljić, Biljana Barlovac, Bilja- na Vulović, Jelena Brkić Zlatkova, Lazar Đoković, Maja Ra- doman Cvetičanin, Milica Jovanović, Mirjana Spasić, Džene- ta Agović.

Polazne osnove

Kampanja za promenu rodnih stereotipa povezanih sa diskriminacijom i nasiljem nad ženama i devojkama, 'Moć promene', planirana je uz nekoliko polaznih ideja. Prvo, nije dovoljno raditi na promeni stavova – neophodno je uticati na pozitivne promene u ponašanju. Drugo, u kampanju je neophodno uključiti ljude koji nadalje mogu pozitivno uticati na veći broj ljudi, i najzad, korisno je primeniti inovativne ali isprobane metode rada. Osim rada sa medijima na unapređenju standarda izveštavanja o nasilju nad ženama, preventivnog rada sa devojkama kroz radionice 'Moć promene' i kampanje na socijalnim mrežama na internetu (što je opisano u prethodnim poglavljima ove publikacije), projekat je uključio i program Živa biblioteka.

U Srbiji, uz parolu 'Ne ceni knjigu po koricama' ovu metodologiju promoviše Poverenik za zaštitu ravnopravnosti u saradnji sa Kancelarijom Saveta Evrope u Beogradu. Živa biblioteka (Living Library) inače je program koji od 2003. godine na evropskom nivou promoviše Savet Evrope. Osnovni pokretač ovog programa bila je činjenica da „ljudska prava ne mogu biti branjena i promovisana isključivo zakonima i

drugim pravnim aktima“. Iz Saveta Evrope dalje poručuju da „danas postoji, više nego ikada ranije u bliskoj prošlosti, potreba da se podigne svest šire javnosti o važnosti ljudskih prava za tkivo naših demokratija i o odgovornosti pojedinačnog građanina/građanke u ostvarivanju apstraktnih ljudskih prava u njihovim svakodnevnim interakcijama.“

Živa biblioteka radi upravo to – spušta ideju ljudskih prava sa apstraktnog, i često nejasnog, na ljudski, životni nivo, na međusobnu komunikaciju, razumevanje i poverenje. Živa biblioteka funkcioniše kao i obična – posetioci/teljke biraju knjige iz kataloga koje žele da pročitaju a zatim knjigu pozajmljuju na ograničeno vreme. Nakon čitanja, knjigu vraćaju u biblioteku i ako žele pozajmljuju novu. U Živoj biblioteci 'knjige' su ljudi a 'čitanje' je u stvari razgovor uživo. Knjige su ljudi koji u svom životu nose iskustvo diskriminacije, to su često marginalizovane ili na drugi način ugrožene osobe. U direktnom razgovoru sa knjigama, čitaoci/čitateljke razbijaju pređašnje predrasude i stereotipe o određenim grupama ljudi sa kojima ranije, najčešće, nisu imali kontakt.

Rezultati

Tokom nekoliko meseci realizacije, Živa biblioteka u okviru kampanje 'Moć promene' okupila je oko 1800 čitalaca/čitateljki u 9 gradova koji su čitali 30 knjiga koje prati društvena stigma. Neki od naslova su žena koja je preživela porodično nasilje, SOS konsultankinja, 'Zašto me biješ kada te volim' priča o vršnjačkom nasilju, feministkinja, aktivistkinja za ljudska prava, lezbejka, biseksualka, žena koja je preživela rak, onkološka pacijentkinja, žena sa invaliditetom, žena koja je preživela silovanje kao devoјčica, i druge.

Nakon čitanja, čitatelje/čitateljke smo pitale da li im je Živa biblioteka pomogla da bolje razumeju iskustvo osoba koje su diskriminirane. 81.8% učesnika/ca ankete je odgovorilo potvrdno, ili delimično (14.6%). Sudeći prema ostalim odgovorima, Živa biblioteka praktično pomaže ljudima da upoznaju jedni druge i putem razgovora sruše barijere, međusobno nepoznavanje i nepoverenje. Na pitanje u kojoj meri su nakon čitanja promenili stav u odnosu na stav koji su imali pre čitanja živih knjiga 13% anketiranih tvrdi da je u potpunosti promenilo stav, 32.8% posetilaca/teljki je u velikoj meri promenilo stav, dok je četvrtina učesnika/ca delimično promenilo svoj stav nakon čitanja živih knjiga. Ipak, 13% učesnika/ca je svoj stav promenilo malo ili nimalo (14.6%).

Na kraju, osvrćući se na jednu od polaznih osnova kampanje – da je važna promena ponašanja, a ne samo stava, pitale smo čitaoce/čitateljke da li bi u nekoj sledećoj situaciji stali na stranu / u odbranu osobe koja je diskriminirana. Velika većina učesnika/ca (82.5%) odgovorila je potvrdno, oko 11% je reklo 'možda', 5% i dalje ne zna, i 1.5% anketiranih je reklo da ne bi stali na stranu ili u odbranu diskriminirane osobe. U našim konkretnim razmerama, od 1800 mladih ljudi koji su prošli kroz Živu biblioteku čak 1485 osoba bi stalo u odbranu žene ili devoјke koja je diskriminirana. Ovaj podatak nesumnjivo govori da su neki načini ipak bolji od drugih i da zbog toga zaista i postoji MOĆ PROMENE.

ZAHVALNICA

Zahvaljujemo se UN Women kancelariji u Beogradu koja je podržala projekat, Evropskoj uniji koja je finansirala projekat, i svim partnerima i saradnicima/ama koji su doprineli uspešnoj realizaciji i rezultatima projekta koji su prevazišli naš plan i očekivanja!

U delu kampanje sa učešćem medija projektu su doprinele novinarka i novinari iz sledećih medija (po azbučnom redu): Alo, Blic, Večernje novosti, Informer, Kurir, Espresso.rs, Telegraf.rs, TV Pink; regionalne TV Kraljevo i TV Melos; mediji koji se obraćaju manjinskim zajednicama TV Info Bosilegrad i Vranje, Radio Beograd 1 emisija na romskom "Romano Them" i Radio Kontakt plus Kosovska Mitrovica; tekstove su objavljivali i portali VA Media, Građanin, Niške novine i Radio 996.

U delu kampanje sa NVO projektu su doprinele sledeće organizacije (po azbučnom redu): „Viktimološko društvo“ Beograd, „Dečji centar“ Zaječar, „Žene za mir“ Leskovac, „Ženska alternativa“ Sombor, „Ženski prostor“ Bujanovac, „Ženski centar Užice“, „Imam ideju“ Kraljevo, „Romski centar Daje“ Beograd, „SOS Vranje“, „SOS Novi Sad“, „Udruženje Romkinja – Osvit“ Niš, „Centar za razvoj ljudskih potencijala“ Zvečan.

Grupa devojaka koje su vodile kampanju na Instagramu:

Ana Đurić, Ana Rančić, Anastasija Menković, Anastasija Spasić, Dijana Dukadinić, Ivana Petronijević, Milica Raković, Natalija Simonović, Teodora Stojiljković

U delu kampanje i aktivnosti Žive biblioteke projektu su doprinele sledeće organizacije i škole (po azbučnom redu): Biblioteka „Radoje Domanović“ Velika Plana, Gimnazija Aleksinac, Zlatibor press, „Mia konsalting“ Kragujevac, OŠ „3. oktobar“ Bor, OŠ „Vuk Karadžić“ Kraljevo, OŠ „Milivoje Borović“ Mačkat, OŠ „Rifat Burdžović Tršo“ Tutin, Prva tehnička škola Kragujevac, Sajam knjiga Beograd, Srednja škola Knić, Udruženje „Čitalići“ Aleksinac, TV Čajetina, Udruženje „Gružanski učitelji“ Gruža, Udruženje „Impuls“ Tutin, Udruženje „Svet reči“ Velika Plana, Centar za kulturu Aleksinac.

Individualni saradnici/e: Atifa Šaljić, Biljana Barlovac, Biljana Vulović, Jelena Brkić Zlatkova, Lazar Đoković, Maja Radoman Cvetičanin, Milica Jovanović, Mirjana Spasić, Dženeta Agović.

Gender Lab – MOĆ PROMENE

Fenomena, 2019.

Autorka publikacije:

Marija Petronijević, programska koordinatorica

Korišćeni materijali: proizvedeni su tokom projekta i omogućile su ih menadžerke aktivnosti

Aneta Dukić, Vesna Ristović i Radmila Vesković

Autorka fotografija: Bojana Minović, fotografkinja

Dizajn vizuelnog identiteta kampanje:

Jelena Šušnjar, grafička dizajnerka

Dizajn i prelom publikacije:

Dejan Ćirović, grafički dizajner

Godina izdanja: 2019.

Tiraž: 100 primeraka

MOĆ PROMENE!

“GENDER LAB – MOĆ PROMENE”
FENOMENA 2019

Projekat “Gender Lab – Moć promene” osmislilo je i sprovodi Udruženje Fenomena u vidu kampanje za smanjenje štetnih rodnih stereotipa povezanih sa diskriminacijom i nasiljem prema ženama i devojkama.

Projekat je podržan kroz UN Women program “Zaustavljanje nasilja nad ženama: primena normi, promena svesti”.

Projekat je finansiran iz sredstava Evropske unije.